

TFA2010.4

Lennart Lynge Andersen og Svend Danielsen: Urimeligt stillede ægtefæller - samspillet mellem familieret og aftaleret, 367 sider, 2010, Thomson Reuters Professional A/S.

Af professor Marianne Holdgaard

I denne bog beskæftiger forfatterne sig med et både teoretisk og praktisk meget spændende og relevant emne. *Bogens gennemgående tema* er familieretten og aftalerettens samspil, når det gælder muligheden for enten at ændre eller tilsidesætte »urimelige« økonomiske aftaler mellem ægtefæller, eller - hvis der ikke foreligger en aftale - konkret at fravige »urimelige« følger af legale lighedelsesregler. Jeg har glædet mig til at læse denne bog, og mine forventninger blev til fulde indfriet. Bogen giver et godt indblik i og overblik over både skæringsfladerne mellem disse faglige juridiske discipliner, men også over de aktuelle familieretlige regler og retspraksis herom samt relevant litteratur.

Vægten lægges i bogen på *aftaler* i forbindelse med ægteskabets opløsning, men ægtepagterne inddrages, idet disse aftaler er særegne, da de måske skal anvendes langt senere, hvor forholdene for ægtefællerne kan have forandret sig væsentligt. Det er således ikke alle aftaler mellem ægtefæller, der behandles i bogen - og det er ikke alle aftaleretlige forhold, der sættes fokus på. Det er navnlig indgåelsesfasen, man i det væsentligste koncentrerer sig om, og ikke mindst de mange sager, hvor ugyldighed gøres gældende på grund af aftalens indhold.

Dette klargøres og begrundes i kapitel 1, Introduktion. Her præsenteres de familieretlige principper, som kan inddrages ved fortolkningen i familieretlige sager. Indledende konkluderes, at der ikke er grundlag for at antage, at der er behov for en særlig *fortolkningslære* ved fortolkning og udfyldning af familieretlige aftaler. Det enkelte aftaleforhold skal altid ses i lyset af de særlige principper, der behersker retsområdet - her i en familieretlig kontekst. Disse særlige hensyn og principper bringes fint frem i bogen.

Indledningsvist slås det fast, at udgangspunktet i aftaleretten og familieretten er det samme, men spørgsmålet er, om de sædvanlige aftaleretlige regler kan anvendes uden modifikation, eller om de må suppleres - og i givet fald i hvilket omfang og i hvilke situationer? *Hvorledes bør familieretlige aftaler håndteres retligt*: hvornår skal aftalen henføres under den familieretlige lovgivning, hvornår - og i hvilket omfang i givet fald - skal dette regelsæt spille sammen med det aftaleretlige?

Bogen favner bredt, idet fx relevante, nyere reformer og tiltag på familierettens område er præsenteret og analyseret. Dette foretages også i en *retshistorisk* sammenhæng - med henblik på at afdække reformernes betydning for bedømmelsen af ægtefælleaftaler. Kapitel 2, Retshistorie, er skrevet kort, meget indsigtfuldt og grundigt, og det indeholder en del underholdende citater og bemærkninger navnlig i de første afsnit. Når historiske data er relevante for fortolkningen af en konkret bestemmelse, gengives de løbende i oversigtsform i bogens øvrige kapitler. I tidsnød kan man jo vælge at springe dette kapitel 2 over - bogen giver også fint sammenhæng uden. Tilsvarende gør sig gældende for kapitel 8, hvor enkelte spørgsmål i norsk og svensk ret beskrives som inspiration. Paralleller til *norsk og svensk ret* foretages også løbende på relevante steder, når dette er illustrativt, uden det på nogen måder tager overhånd.

Bogen indeholder tillige *retspolitiske betragtninger*, navnlig i kapitel 9, Urimelighedssammenligning. Retspolitisk perspektivering, men også i de foreløbige konklusioner i andre kapitler samt enkelte andre steder. Et eksempel herpå ses i kapitel 5, Ægtepagter, hvor urimelig

ringe reglen i ægteskabsloven § 56, 1. pkt., behandles (dog alene i forhold til hustruer og ikke mænd, da den i praksis »er en hustruregel«). I forbindelse med fastsættelse af størrelsen af et beløb tilkendt en hustru efter ægteskabsloven § 56, 1. pkt., nævnes fx de nye arveretlige regler om minimumstvangsarven (suppleringsarven) på 600.000 kr. (pristalsreguleret) som »et udgangspunkt eller en vis vejledning«. (1) Det er selvfølgelig en smagssag, men jeg synes personligt, at det - uanset jeg ikke altid er enig - er både spændende og nyttigt at læse, hvad de kompetente forfattere har gjort sig af retspolitiske tanker, efter at have arbejdet længe med dette emne.

Kapitlerne 3-6 er hovedsageligt familieretlig funderet og således af stor praktisk værdi for fx familieretsadvokater til brug for opslag mv.

I kapitel 3, behandles hovedsageligt rene aftaler om deling af fællesboet, såkaldte *bodelingsaftaler*, der omfattes af ægteskabsloven § 58. Det drejer sig om aftaler indgået med henblik på en forestående separation eller skilsmisse. Aftaler indgået efter dette tidspunkt må anfægtes efter aftalelovens regler, hvilket tilsvarende gælder ændring af bodelingsaftaler pga. efterfølgende omstændigheder, herunder aftaleloven § 36. Disse aftaleretlige aspekter behandles grundigt i kapitel 7, »Urimelighed« i aftaleretten, men nævnes og behandles kort også i kapitel 3, når der er skæringsflader. I kapitel 3, Bodelingsaftaler, beskrives endvidere brugen af § 58 i visse *vilkårsaftaler*.

Visse relevante *processuelle regler* behandles i flere kapitler. I kapitel 3, afsnit 4, Processen, afdækkes fx om bodelingsaftaler skal behandles som ægteskabsager, jf. RPL kap. 24, eller som en almindelig civil sag, herunder hvilken betydning det har, at både ægteskabsloven og aftalelovens regler påberåbes i sagen.

Bidragssaftaler behandles i kapitel 4. Det drejer sig om sager om ændring af bidragssaftaler som følge af urimelighed ved aftalens indgåelse, jf. ægteskabsloven § 58, samt bidragssaftaler hvor det efterfølgende er væsentligt forandrede forhold, jf. ægteskabsloven § 52. Tillige vurderes aftaler, der både rummer en aftale om bidrag og bodeling, kaldet pakkeaftaler. Kapitlet indeholder mange gode referater af domstolsafgørelser.

De familieretlige urimelighedsvinkler breder ud i kapitel 6, Legale delingsregler, hvor regler for at mindske urimelige følger af ægteskabslovgivningens legale lighedelsesregler beskrives: Fællesboskifteloven § 69 a til brug i kortvarige ægteskaber hvis lighedelse er »åbenbart urimeligt«; Situationer hvor en ægtefælle stilles »urimeligt ringe« efter magens forlods udtagelse af § 15, stk. 2-rettigheder, jf. ægteskabsloven § 56, 2. pkt.; Rimelighedskompensationen for den anden ægtefælles forlods udtagelse af pensionsrettigheder, hvis dette er »urimeligt i pensionsmæssig henseende«, jf. retsvirkningsloven § 16 e; Samt »urimelig« begunstigelsesindsættelse, jf. forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4. Det er bestemt interessant at se disse bestemmelser fra forskellige love behandlet i en sammenhæng.

I forbindelse med gennemgangen af forsikringsaftalelovens § 104, nævnes side 225, at der alene foreligger én domstolsafgørelse, en utrykt VLD af 20. oktober 2008, som er indbragt for Højesteret med Procesbevillingsnævnets tilladelse. Det kan i den forbindelse oplyses, at Højesteret har afsagt dom i denne sag den 9. december 2009, med følgende præmisser:

»Af de grunde, der er anført af landsrettens mindretal, finder Højesteret, at sagen skal afgøres efter den affattelse af forsikringsaftalelovens § 104, der var gældende på tidspunktet for C's død.

Af de grunde, der er anført af byretten, tiltræder Højesteret - som landsretten - at B ikke har godtgjort, at begunstigelsen af hende var uigenkaldelig.

Højesteret tiltræder endvidere byrettens opgørelse af det skyldige beløb til 77.241,27 kr.

Højesteret stadfæster herefter byrettens dom.«

Der er fortsat en del områder og hjørner, der ikke er afklaret i praksis. Hvis jeg skal anføre noget kritisk omkring denne bog, må det blive følgende. Enkelte af disse uafklarede steder, hvor der måske også er teoretisk uenighed, kunne jeg godt have ønsket mig et kvalificeret bud fra forfatterne. Dette kunne være i form af et konkret - til lejligheden opfundet - eksempel, der sætter problemet på spidsen. Et eksempel kunne være, når det diskuteres, om skævdeling efter fællesboskifte-lovens § 69 a, kan ske i korte ægteskaber, når formuen er under 100.000 kr. (2) Man kunne forestille sig den situation, at to studerende møder hinanden til en fest, de gifter sig impulsivt på mandens forslag efter 14 dages bekendtskab, hvor de har boet skiftevis hos hinanden. De har hver deres bankkonti. Kvinden opsiges sit værelse og flytter ind hos manden på bryllupsdagen. To uger efter søger kvinden skilsmisse pga. vold. Kvinden har 95.000 kr. på sin børneopsparing og ingen gæld, mens manden har 100.000 kr. i gæld. Parterne har i øvrigt ingen aktiver af værdi. Jeg kan næppe forestille mig, at en domstolsafgørelse i den sag ville afvise brugen af § 69 a med henvisning alene til, at beløbet på 95.000 kr. er for lille.

Det skal dog i den forbindelse nævnes, at når forfatterne ytrer sig kritisk, fremsættes kritikken altid meget sobert og ofte med sproglig finesse, (3) således at jeg adskillige gange har trukket på smilebåndet under læsningen. (4) Og det sker jo ærlig talt ikke så tit, når man læser en jurabog.

Der startes også med et »arkæologisk snit« i kapitel 7, »Urimelighed« i aftaleretten. Man kan her med let undren erfare, at de eneste bidrag til hvad der aftaleretligt skal forstås ved begrebet urimeligt/ubilligt op til 1975 stammer fra familieretlige kilder, uanset det om forarbejderne til generalklausulen i aftaleloven § 36 fremgår, »at familieretten ikke sad med til bords«. Det konkluderes på grundlag af en gennemgang af retspraksis og litteratur, at på flere punkter er der en væsentlig forskel på familieretlige aftaler og andre aftaler ved brugen af aftalelovens § 36: Inden for familieretten er der dels et øget loyalitetskrav og dels en videre oplysningspligt, men også det forhold, at der findes et finmasket net af deklatoriske regler, spiller ind, idet disse bruges som sammenligningsgrundlag for vurderingen af »urimeligt« i aftaleloven § 36. Om reglerne, der modificerer en legal ordning, dvs. sager om fællesboskifteloven § 69 a, retsvirkningsloven § 16 e, forsikringsaftaleloven § 104 og pensionslovens § 4, antages det, at urimelighedsbedømmelsen må blive anderledes end ved ægtefælleaftalerne.

En af konklusionerne i kapitel 9, Urimelighedssammenligning. Retspolitisk perspektivering, er, at aftalelovens § 36 spiller en væsentlig mindre rolle end forventet - trods forarbejderne og ordlyden om »senere indtrufne omstændigheder« - inden for ægteskabslovens område. Faktisk også mindre end tilkendegivelserne i den familieretlige litteratur fortsat lægger til grund. I dette afsluttende kapitel afrundes konfrontationen mellem familieretten og aftaleretten, og der peges på fremtrædende elementer i forbindelse med urimelighedsvurderingen. Analysen viser bl.a., at der i de forskellige familieretlige regler er tale om uensartede urimelighedsvurderinger med varierende kriterier og hensyn.

Overordnet set er dette klart en velskrevet og læseværdig bog. Man kunne givet vis anføre, at forfatterne gerne måtte have »skåret mere ind til benet«, men en del af charmen og styrken ved denne bog er netop den store grundighed, som også gør, at man som praktiker vil kunne bruge den som opslagsbog, og finde svar på næsten alle konkrete problemer, man sidder med. At kunne anvende en bog som opslagsværk

ved konkrete problemer medfører imidlertid, at bogen skal indeholde en del henvisninger og visse gentagelser. Men det virker konkret ikke generende eller forstyrrende. Når bogen er blevet på et så højt fagligt niveau, skyldes det selvfølgelig mange faktorer, men en enkelt vil jeg dog påpege. Det er en åbenlys styrke, at bogen er skrevet af to forfattere med hver sit faglige udgangspunkt og viden. En anden faktor, er forfatternes blik for generelle tendenser i den familieretlige lovgivning. (5)

- (1) Se side 142 og 320.
- (2) Se side 191-192 i bogen. Beløbet 100.000 kr. er i 2010-prisniveau.
- (3) Se fx side 215-216, om retsvirkningsloven § 16 e: »Trods de nye familiemønstre har man ikke povet at erstatte ordet ægteskab med samlivet eller at skrive ægteskabet og samlivet. Det forekommer i øvrigt overraskende, at samlivets karakter er kvalificeret i forarbejderne.« Eller side 145 om § 56: »Der er ikke lagt op til den bastante overførsel af de meget præcise anvisninger om udmåling af bidrag, der præger forarbejderne til den pensionsretlige rimelighedskompensationsregel i retsvirkningslovens § 16 e.«
- (4) Se fx side 218, om pensionsretlig urimelighed: »Det kan skyldes, at der mere er tale om et slagord end et retligt begreb.« Eller fx side 234: »*Viggo Benzon*... anfører, at »åbenbart ubilligt« betyder »stor og klar ubillighed«. Man bliver således ikke meget klogere, ud over at der ikke skal tages hensyn til petitesser.«
- (5) Se fx side 208, hvor forfatterne på den i bogen ofte anvendte charmende kritiske tone, skriver følgende: »I den familieretlige lovgivning - og den, der har stærke familieretlige elementer - har man også i de senere år været betaget af urimelighedsregler, der indeholder fravigelse fra de legale ordninger.« Eller side 218, om retsvirkningsloven § 16 b, § 16 d, og § 16 e: »Dermed spiller skøn en større rolle end normalt i familieretten.«